

УНИВЕРЗИТЕТ У БАЊОЈ ЛУЦИ
ФАКУЛТЕТ: Филозофски факултет

Образац 3

ИЗВЈЕШТАЈ

о оцјени урађене докторске дисертације

1. ПОДАЦИ О КОМИСИЈИ

Орган који је именовано комисију: Сенат Универзитета у Бањој Луци, Одлука број: 02/04-3.2849-35/23 од 28. 12. 2023. године, на основу Приједлога одлуке Научно-наставног вијећа Филозофског факултета, број: 07/3.2666-2/23 од 13. 12. 2023. године

Датум именовања комисије: 28. 12. 2023. године

Број одлуке: 02/04-3-2849-35/23

Чланови комисије:

1. Проф. др Станковић-Јанковић, Тања	редовни професор	Педагошке науке, Методика васпитно- образовног рада
Презиме и име	Звање	Научно поље и ужа научна област
Филозофски факултет Универзитета у Бањој Луци		предсједник
Установа у којој је запослен-а		Функција у комисији
2. Проф. др Шиндић-Радић, Александра	редовни професор	Педагошке науке, Методика васпитно- образовног рада
Презиме и име	Звање	Научно поље и ужа научна област
Филозофски факултет Универзитета у Бањој Луци		члан
Установа у којој је запослен-а		Функција у комисији
3. Проф. др Лепичник-Водопивец, Јурка	редовни професор	Педагошке науке, Општа педагогија
Презиме и име	Звање	Научно поље и ужа научна област
Педагошки факултет Универзитета на Приморском у Копру		члан
Установа у којој је запослен-а		Функција у комисији
4.		
Презиме и име	Звање	Научно поље и ужа научна област
Установа у којој је запослен-а		Функција у комисији

5.	_____	_____	_____
	Презиме и име	Звање	Научно поље и ужа научна област
	Установа у којој је запослен-а		Функција у комисији

2. ПОДАЦИ О СТУДЕНТУ					
Име, име једног родитеља, презиме: Емина (Сулејман) Капић					
Датум рођења: 16. 3. 1988. године					
Мјесто и држава рођења: Бихаћ, Босна и Херцеговина					
2.1. Студије првог циклуса или основне студије или интегрисане студије					
Година уписа:	2006.	Година завршетка:	2010.	Просјечна оцјена током студија:	7,67
Универзитет: Универзитет у Тузли					
Факултет/и: Филозофски факултет					
Студијски програм: Педагогија-психологија					
Стечено звање: Дипломирани педагог-психолог					
2.2. Студије другог циклуса или магистарске студије					
Година уписа:	2010.	Година завршетка:	2012.	Просјечна оцјена током студија:	9
Универзитет: Универзитет у Бањој Луци					
Факултет/и: Филозофски факултет					
Студијски програм: Педагогија					
Назив завршног рада другог циклуса или магистарске тезе, датум одбране: Предрасуде и етнички стереотипи ученика основношколског узраста три нације у Босни и Херцеговини, 6. 6. 2012. године					
Ужа научна област завршног рада другог циклуса или магистарске тезе: Општа педагогија					
Стечено звање: магистар педагогије					
2.3. Студије трећег циклуса					
Година уписа:	2015/2016.	Број ECTS остварених до сада:	180	Просјечна оцјена током студија:	9,41
Факултет/и: Филозофски факултет					
Студијски програм: Педагогија					

2.4. Приказ научних и стручних радова студента		
РБ	Подаци о референци	Категорија ¹
1.	Навести појединачно радове, књиге, поглавља. Додати потребан број редова. Користити исти стил за навођење свих референци у 2.4	
Припадност рада ужој научној области којој припада предмет истраживања докторске дисертације		ДА НЕ
РБ		Категорија
1.	Карић, Е. (2010/2011). <i>Komunikacija sa delikventnom djecom. Post Scriptum, časopis za obrazovanje, nauku i kulturu, 1, 82–86.</i>	Рад није категорисан
Припадност рада ужој научној области којој припада предмет истраживања докторске дисертације		ДА <u>НЕ</u>
РБ		Категорија
2.	Карић, Е. (2012). <i>Predrasude i etnički stereotipi između učenika osnovnoškolskog uzrasta tri nacije u Bosni i Hercegovini. Naša škola, časopis za teoriju i praksu vaspitanja i obrazovanja, 3-4, 129–145.</i>	Оригинални научни рад
Припадност рада ужој научној области којој припада предмет истраживања докторске дисертације		<u>ДА</u> НЕ
РБ		Категорија
3.	Карић, Е. (2012/2013). <i>Partnerstvo porodice i predškolske ustanove. Post Scriptum, časopis za obrazovanje, nauku i kulturu, 3, 83–86.</i>	Рад није категорисан
Припадност рада ужој научној области којој припада предмет истраживања докторске дисертације		ДА <u>НЕ</u>
РБ		Категорија
4.	Рошић, Ф. и Карић, Е. (2013). <i>Vaspitač kao faktor u izgradnji partnerstva porodice i predškolske ustanove. Naša škola, časopis za teoriju i praksu vaspitanja i obrazovanja, 2, 79–94.</i>	Оригинални научни рад
Припадност рада ужој научној области којој припада предмет истраживања докторске дисертације		ДА <u>НЕ</u>
РБ		Категорија
5.	Карић, Е. и Капић, Е. (2014). <i>Етнички стереотипи у Босни и Херцеговини. Педагошка стварност, часопис за школска и</i>	Оригинални

¹ Категорија се односи на оне часописе и научне скупове који су категорисани у складу са Правилником о публикацији научних публикација („Службени гласник РС”, бр. 77/10) и Правилником о мјерилима за остваривање и финансирање Програма одржавања научних скупова („Службени гласник РС”, бр. 102/14) односно припадност рада часописима индексираним у свјетским цитатним базама.

	културно-просветна питања, 2, 369–381.	научни рад	
Припадност рада ужој научној области којој припада предмет истраживања докторске дисертације		<u>ДА</u>	НЕ
РБ		Категорија	
6.	Карић, Е. и Карић, Е. (2016). Emancipatorsko vaspitanje u alternativnim školama. <i>Naša škola, časopis za teoriju i praksu odgoja i obrazovanja</i> , 76/246, 21–28.	Рад није категорисан	
Припадност рада ужој научној области којој припада предмет истраживања докторске дисертације		ДА	<u>НЕ</u>
РБ		Категорија	
7.	Карић, Е. (2019). Osobine nastavnika i uključenost učenika u nastavu. <i>Društvene i humanističke studije DHS</i> , 3(9), 277–294. ERIH PLUS, DOAJ, CEEOL	Изворни научни рад	
Припадност рада ужој научној области којој припада предмет истраживања докторске дисертације		<u>ДА</u>	НЕ
РБ		Категорија	
8.	Карић, Е. (2019/2020). Zainteresovanost i uključenost učenika u nastavu. <i>Post Scriptum, Časopis za društvene, humanističke i prirodne nauke</i> , 8/9, 243–260. CEEOL	Изворни научни рад	
Припадност рада ужој научној области којој припада предмет истраживања докторске дисертације		<u>ДА</u>	НЕ
РБ		Категорија	
9.	Карић, Е. (2020). Vrijednosti i vrijednosne orijentacije. <i>Društvene i humanističke studije DHS</i> , 1(10), 273–290. ERIH PLUS, DOAJ, CEEOL	Прегледни рад	
Припадност рада ужој научној области којој припада предмет истраживања докторске дисертације		<u>ДА</u>	НЕ

3. УВОДНИ ДИО ОЦЈЕНЕ ДОКТОРСKE ДИСЕРТАЦИЈЕ

1. Наслов докторске дисертације: Вриједносне оријентације и укљученост ученика у наставу
2. Научно поље и ужа научна област: Педагошке науке, Методика васпитно-образовног рада
3. Датум прихватања теме докторске дисертације и бројеви одлука одговарајућих органа чланица и Универзитета: Тема докторске дисертације одобрена је Одлуком бр. 02/04-

3.1604-29/20 коју је донио Сенат Универзитета у Бањој Луци 23. 7. 2020. године, на основу Приједлога одлуке Научно-наставног вијећа Филозофског факултета, број 07/3.1070-3/20, од 13. 7. 2020. године

4. Датум прихватања Извјештаја комисије за оцјену подобности студента, теме и ментора за израду докторске дисертације и бројеви одлука одговарајућих органа чланица и Универзитета: Извјештај комисије за оцјену подобности студента, теме и ментора за израду докторске дисертације одобрен је Одлуком бр. 02/04-3.1604-29/20 коју је донио Сенат Универзитета у Бањој Луци 23. 7. 2020. године, на основу Приједлога одлуке Научно-наставног вијећа Филозофског факултета, број 07/3.1070-3/20, од 13. 7. 2020. године
5. Садржај докторске дисертације уз навођење броја страна:

УВОД (1)

ВРИЈЕДНОСТИ, ВРИЈЕДНОСНИ СИСТЕМИ И ВРИЈЕДНОСНЕ ОРИЈЕНТАЦИЈЕ (2)

Дефинисање вриједности, вриједносних система и вриједносних оријентација (2)

Вриједносне класификације (7)

ТЕОРИЈЕ ВРИЈЕДНОСТИ И ВРИЈЕДНОСНИХ СИСТЕМА (10)

Шпангер-Олпортов вриједносни систем (10)

Рокичев вриједносни систем (13)

Шварцова структура вриједности (15)

ПРЕГЛЕД РАНИЈИХ ИСТРАЖИВАЊА О ВРИЈЕДНОСТИМА И ВРИЈЕДНОСНИМ ОРИЈЕНТАЦИЈАМА УЧЕНИКА (25)

ВАСПИТНИ ПРОЦЕС И РАЗВОЈ ВРИЈЕДНОСТИ (34)

Циљеви васпитања и вриједности (35)

ТЕОРИЈСКИ ПРИСТУПИ ВАСПИТАЊУ И РАЗВИЈАЊУ ВРИЈЕДНОСТИ УЧЕНИКА (39)

Социологијска теорија васпитања и вриједности (39)

Прагматистичка теорија васпитања и вриједности (40)

Бихевиористичка теорија васпитања и вриједности (42)

Есенцијалистичка теорија васпитања и вриједности (43)

Егзистенцијалистичка теорија васпитања и вриједности (45)

Етатистичка теорија васпитања и вриједности (47)

Персоналистичка теорија васпитања и вриједности (48)

Религијски оквир развоја вриједносних система (49)

Исламски вриједносни систем (49)

Хришћански вриједносни систем (52)

Јудаизамски вриједносни систем (54)

ШКОЛА И РАЗВОЈ ВРИЈЕДНОСТИ, ВРИЈЕДНОСНИХ СИСТЕМА И ВРИЈЕДНОСНИХ ОРИЈЕНТАЦИЈА (57)

ВРИЈЕДНОСНО-ВАСПИТНА КРИЗА (67)

УКЉУЧЕНОСТ УЧЕНИКА У НАСТАВУ (74)

Дефиниције и термилошко одређење укључености ученика у наставу (74)

КОГНИТИВНА УКЉУЧЕНОСТ (81)

Дефиниције когнитивне укључености у наставу (81)

Теорија Лава Виготског о когнитивном развоју (82)

Пијажеова теорија о когнитивном развоју (85)

Детерминанте когнитивне укључености (90)

ЕМОЦИОНАЛНА УКЉУЧЕНОСТ (97)

Дефиниције емоционалне укључености у наставу (97)

Теорија Џона Болбија о привржености (афективној везаности) (98)

Емоције, њихов значај и подстицање у настави (100)

Детерминанте емоционалне укључености (103)

СОЦИЈАЛНА УКЉУЧЕНОСТ (107)

Дефиниције социјалне укључености у наставу (107)

Теорија Ерика Ериксона о психосоцијалном развоју (108)

Детерминанте социјалне укључености (112)

ПРЕГЛЕД РАНИЈИХ ИСТРАЖИВАЊА УКЉУЧЕНОСТИ УЧЕНИКА У НАСТАВУ (116)

МЕТОДОЛОГИЈА ИСТРАЖИВАЊА (129)

Пристап предмету и проблему истраживања (129)

Циљеви истраживања (130)

Задаци истраживања (130)

Хипотезе истраживања (131)

Посебне хипотезе (131)

Варијабле истраживања (132)

Методе истраживања (132)

Инструменти истраживања (136)

План и ток истраживања (143)

Популација и узорак истраживања (143)

Етичка разматрања истраживања (145)

Нивои статистичке анализе (146)

РЕЗУЛТАТИ ИСТРАЖИВАЊА И ЊИХОВА ИНТЕРПРЕТАЦИЈА (147)

Карактеристике дистрибуције фреквенција (147)

Тестирање хипотеза (154)

Укљученост у наставу и статусна обиљежја испитаника (тестирање посебне хипотезе 1) (154)

Вриједносне оријентације у односу на статусна обиљежја испитаника (тестирање посебне хипотезе 2) (165)

Вриједносне оријентације као предиктори нивоа укључености у наставу (тестирање посебне хипотезе 3) (176)

ЗАКЉУЧЦИ (196)

ЛИТЕРАТУРА (204)

ПРИЛОЗИ (219)

6. Истаћи основне податке о докторској дисертацији: обавезно укључујући обим, број и називе поглавља, број табела, слика, шема, графикана и број литературних навода: Докторска дисертација написана је латиничним писмом (фонтом Times New Roman, величине 12, проред 1,5). Има укупно 232 стране и 9 страна које садрже: насловну страну, информације о ментору и докторској дисертацији и садржај. У дисертацији је кориштено 166 библиографских јединица, релевантних педагошких научних и стручних радова, књига, дипломских и магистарских радова и докторских дисертација. Структуру докторске дисертације чини седам сљедећих поглавља: 1. Увод, 2. Теоријски пристап проблему истраживања, 3. Методологија истраживања, 4. Резултати истраживања и њихова интерпретација, 5. Закључци, 6. Литература и 7. Прилози. У склопу поглавља Прилози налазе се истраживачки инструменти, списак 42 назива табела и списак 7 назива графикана који се налазе у докторској дисертацији.

Докторска дисертација написана је академским стилем уз поштовање АПА стандарда цитирања.

4. УВОД И ПРЕГЛЕД ЛИТЕРАТУРЕ

Докторска дисертација је усмјерена на теоријско проучавање и емпиријско истраживање вриједносних оријентација и укључености ученика у наставу. Изазовност и актуелност теме је у подстицању вриједносних оријентација које су се у претходним истраживањима показале као предиктори у нивоима укључености у наставу и укупној укључености у наставу. С обзиром да су млади под утицајем вриједности и вриједносних оријентација које уче и усвајају у породици, из медија и друштвене средине, гдје највише утицаја има вршњачка група и школски систем, сагледавање фактора који могу усмјеравати процесе усвајања исправних вриједности и вриједносних оријентација младих од значаја је за теорију и праксу васпитања и образовања.

Предмет овог истраживања обухвата вриједносне оријентације и укљученост ученика у наставу. Проблем истраживања односи се на утврђивање разлика изражености укључености у наставу и вриједносних оријентација у зависности од пола, узраста, општег успјеха и социо-економског статуса ученика и утврђивање повезаности вриједносних оријентација и укључености у наставу у зависности од пола, узраста, општег успјеха и социо-економског статуса. Циљеви истраживања гласе: 1) истражити разлике у изражености укупне укључености у наставу и њених димензија: когнитивна, емоционална и социјална у зависности од пола, узраста, општег успјеха и социо-економског статуса ученика, 2) истражити разлике изражености вриједносних оријентација ученика у зависности од пола, узраста, општег успјеха и социо-економског статуса ученика, 3) истражити повезаност (у виду предиктора) вриједносних оријентација на укљученост у наставу у зависности од пола, узраста, општег успјеха и социо-економског статуса ученика.

Главне хипотезе истраживања гласе:

1. Претпоставља се да су пол, узраст, општи успјех и социо-економски статус повезани са изражености разлика укључености у наставу и вриједносних оријентација.
2. Претпоставља се да су вриједносне оријентације предиктори укључености у наставу (укупна укљученост у наставу и њене димензије: когнитивна, емоционална и социјална) у зависности од пола, узраста, општег успјеха и социо-економског статуса ученика.

За потребе тестирања главних хипотеза истраживања утврђене су сљедеће посебне хипотезе:

Х-1: Претпоставља се да се израженост укупне и димензија нивоа укључености у наставу (когнитивна, емоционална и социјална) разликује у зависности од пола, узраста, општег успјеха и социо-економског статуса ученика.

Х-2: Претпоставља се да се израженост вриједносних оријентација операционализованих помоћу Шварцове структуре вриједности разликује у зависности од пола, узраста, општег успјеха и социо-економског статуса ученика.

Х-3: Вриједносне оријентације представљају систематске предикторе укупне и димензија нивоа укључености у наставу (когнитивна, емоционална и социјална) чак и када се статистички контролишу ефекти пола, узраста, општег успјеха и социо-економског

статуса ученика.

У првом дијелу теоријског рада, кандидаткиња свеобухватно анализира постојеће теоријске приступе везане за проблематику вриједности и вриједносних оријентација међу ученицима и младима, користећи се различитим теоријским моделима, прије свега Шпрангер-Олпортовим вриједносним системом, Рокичевим вриједносним системом и Шварцовом структуром вриједности. У складу са тиме, даје исцрпан преглед ранијих истраживања о вриједностима и вриједносним оријентацијама ученика (Al-Kahtani и Allam, 2013; Bojović и сар., 2015; Bolčević, 2017; Bouillet, 2004; Čekrlija и сар., 2004; Franc и сар., 2002; Havelka, 1998; Hossain и сар., 2011; Ilišin, 2011; Lacey, 1998; Mikanović, 2013; Pehlić, 2007; Schwartz и Rubel-Lifschitz, 2009; Schwartz и Rubel, 2005; Švigir, 2016). Бави се и питањима односа васпитног процеса и формирања вриједносних оријентација ученика, усмјеравајући се ка односу циљева васпитања и друштвених вриједности, наглашавајући друштвено-историјску условљеност васпитног процеса, гдје се „циљеви васпитања формулишу изван педагошке теорије као нешто што представља идеал друштва, односно, оних снага које репрезентују једно укупно друштвено стање” (Krneta, 1978, стр. 28). У том контексту, у једном поглављу свеобухватно анализира утицај школе, посебно издвајајући однос према моралном васпитању ученика као основи формирања погледа на свијет и усвајања друштвених вриједности.

Други дио посвећен је одређивању концепта укључености ученика у наставу. Кандидаткиња, консултујући већи број извора, поставља дефиниције и расправља о терминолошком одређењу укључености ученика у наставу (Abrami и сар., 1995; Boras, 2009; Erdoğan, 2016; Fredricks, Blumenfeld и Paris, 2004; Imširagić, Čatić и Čatić, 2016; Jensen, 2003; Kafedžić, 2015; Rimm-Kaufmann и сар., 2015; Rošić, 2015; Rovani и сар., 2017; Skinner и Belmont, 1993; Станковић-Јанковић, 2012; Svedružić, 2012; Tot, 2010; Zečić и Jeina, 2006). На основу теоријске анализе, издваја три димензије укључености: когнитивну, емоционалну и социјалну укљученост ученика. Сваку појединачну димензију разматра кроз исцрпно теоријско проучавање које обухвата дефиниције, теоријске оквири, теоријске приступе и детерминанте. Теоријски дио рада, кандидаткиња завршава прегледом истраживања који се баве проблематиком укључености ученика у наставу, консултујући већи број референци.

У истраживању (Ракас-Дрљан и Машић, 2013) потврђено је да су ученице више заинтересоване и укључене у наставу у односу на ученике. У налазима истраживања наведених ауторки добијено је да ученице више активно прате рад на настави и више судјелују у настави у односу на ученике (Ракас-Дрљан и Машић, 2013).

Лукетић (2018), у експерименталном дијелу истраживања, добила је да је школски успјех под великим утицајем породице. У истом истраживању утврђено је да на школски успјех ученика утичу и родитељски стилови вођења. Ученици који имају виши школски успјех (одличан, врлодобар) изјаснили су се да пуно времена проводе са родитељима, да имају коректан однос са родитељима и да им родитељи дају подршку у односу на ученике са нижим школским успјехом (добар, довољан, недовољан) (Лукетић, 2018).

Ученици са одличним социо-економским статусом показали су већу заинтересованост и укљученост у наставу у односу на ученике са слабијим социо-економским статусом. Они ученици који имају бољи социо-економски статус имају боље услове за учењем у односу на ученике слабијег социо-економског статуса. Такође, ученици са бољим социо-економским статусом имају подршку од стране родитеља за учењем и остваривањем резултата као и подстицаје за разлику од ученика са слабијим социо-економским статусом. Родитељи ученика са бољим социо-економским статусом подстичу своју дјецу на учење и говоре им и примјером показују да завршеном школом

могу имати сигурност у животу. У прилог наведеном су истраживања аутора (Ђурић, 2015; Гаврић, 2019; Синановић, 2021).

Шварц и Рубел (2005) у налазима истраживања добили су да је пол испитаника статистички значајан на субскалама властито одрицање у корист испитаника женског пола и властито напредак у корист испитаника мушког пола.

Истраживање (Микановића, 2013) о вриједносним оријентацијама ученика основне школе показало је да ученици преферирају теоријске, естетске и религијске вриједности.

С обзиром да нису пронађена истраживања других аутора у виду предикторности и повезаности вриједносних оријентација са укљученошћу у наставу, нису се могли довести у везу налази истраживања добијени у овој докторској дисертацији са налазима истраживања других аутора. Пронађен је велики број истраживања других аутора на тему вриједносних оријентација и укључености у наставу на начин да се повезаност вриједносних оријентација и укључености у наставу доводи у везу са другим варијаблама. Детаљан преглед истраживања других аутора о вриједносним оријентацијама и укључености у наставу, управо због наведене проблематике, дат је у теоријском дијелу рада. Међутим, они су се бавили вриједносним оријентацијама и укључености у наставу и наведене варијабле доводили су у везу са неким другим варијаблама (Andrabi и Jabeen, 2016; Baucal, 2012; Bolčević, 2017; Bradley i Corwyn, 2002; Erdođdu, 2016, 2020; Felizardo и cap., 2016; Herceg, 2019; Капић, 2019, 2019/2020; Lalić-Vučetić, 2015; Lakotić, 2020; Metallidou и Vlachou, 2007; Negotić, 2020; Posavec, 2019; Putarek и cap., 2016; Rovn и cap., 2013, 2017; Rubić, 2021; Станковић-Јанковић, 2012; Svedružić, 2012; Šimić Šašić и Sorić, 2011; Švigir, 2016; Vlah и cap., 2011; Wentzel, 1998).

Кандидаткиња је свеобухватно и критички приступила теоријској изради теме докторске дисертације што је створило квалитетну основу за израду методолошког оквира за истраживање вриједносних оријентација и укључености у наставу.

Теоријско-методолошка основа докторске дисертације даје допринос у тумачењу, разумијевању и истраживању вриједносних оријентација и укључености ученика у наставу.

Научни и практични допринос докторске дисертације је у значају истраживања за наставну праксу кроз могућност унапређења наставе промовишући различите модалитете укључености и вриједносних оријентација ученика који су се показали статистички значајним за истраживање након уклањања утицаја посредујућих варијабли пола, узраста, школског успјеха и социо-економског статуса и усклађивање образовних исхода са вриједносним оријентацијама властито одрицање и задржавање традиционалних односа које су се показале као предиктори укључености у наставу.

1. Укратко описати разлоге због којих су истраживања предузета и представити проблем, предмет, циљеве и хипотезе.
2. На основу прегледа литературе, сажето приказати резултате претходних истраживања у вези проблема који је истраживан (водити рачуна да обухвата најновија и најзначајнија сазнања из те области код нас и у свијету).
3. Навести допринос тезе у рјешавању изучаваног предмета истраживања.
4. Навести очекивани научни и практични допринос дисертације.

5. МАТЕРИЈАЛ И МЕТОДОЛОГИЈА РАДА

Материјал чине истраживачки инструменти који су кориштени за потребе истраживања ове докторске дисертације. Кориштени су сљедећи истраживачки инструменти: PVQ скалер – Шварцов упитник вриједности и Скалер УУН – Скалер укључености у наставу. Критеријуми за избор наведених инструмената су сљедећи: у PVQ инструменту који садржи 40 вербалних портрета испитаник одређује колико му је особа која је описана портретом слична, PVQ инструмент испитаницима је веома занимљив и једноставан за испуњавање, PVQ инструмент данас је један од највише примјењиваних инструмената за испитивање вриједносних оријентација, PVQ инструмент омогућује да се за сваког испитаника на основу његових одговора утврди која је од четири вриједносне оријентације за њега доминантна, односно, којој вриједносној оријентацији припада, УУН Скалер мјери ставове ученика о укључености у наставу кроз когнитивну, емоционалну и социјалну субскалу и скалу укупне укључености у наставу, инструмент је дизајниран на начин да обухвата ставове ученика о укључености у наставу кроз субскеле (когнитивна, емоционална и социјална укљученост) и скалу укупне укључености у наставу.

Студија је имала квантитативни приступ, а по дизајну емпиријско истраживање је неекспериментална, корелативна студија, дескриптивно-аналитичког карактера, усмјерена према експлорацији и дескрипцији укључености ученика у настави и њихових вриједносних оријентација.

Приликом израде докторске дисертације кандидаткиња је користила адекватне истраживачке методе. Методу теоријске анализе и синтезе користила је у теоријској разради теме истраживања за анализу и синтезу користећи већи број научних извора. Дескриптивна метода је примијењена у циљу одређења и описивања појаве коју је потом кандидаткиња емпиријски истраживала. Поступак који се користио за прикупљање података у истраживању јесте анкетирање, а инструмент који се користио у склопу одабраног поступка јесте анкетни лист.

У првобитном плану истраживања, истраживање је требало урадити са још једним истраживачким инструментом, AVL инструментом – Олпорт, Вернон, Линзи инструментом вриједности. Аргументи кандидаткиње да одустане од примјене резултата истраживања добијених AVL инструментом су сљедећи:

1) у истраживању није кориштен у цјелини AVL инструмент који се састоји од дијела 1 и 2, него је кориштен само први дио инструмента;

2) приликом примјене инструмента на узорку, дјечи је AVL инструмент био изузетно тежак за попуњавање. Доста тврдњи нису разумјели, па им је истраживач појашњавао. Такође, инструмент је сам по себи, на начин како захтјева да се попуне одговори, био компликован за рад дјечи основношколског и средњошколског узраста;

3) коефицијент релијабилности (*Cronbach alpha*) је изузетно низак за AVL инструмент и није за даљу анализу нити употребу добијених резултата истраживања: политичка вриједносна оријентација 0,022, умјетничка вриједносна оријентација 0,052, религијска вриједносна оријентација 0,038, научна вриједносна оријентација 0,060, економска вриједносна оријентација 0,167, социјална вриједносна оријентација 0,136;

4) анализа добијених резултата истраживања није показала да је иједна категорија вриједности по AVL -у предиктор за укљученост у наставу.

Обим истраживања је довољан за доношење поузданих закључака. Статистичка обрада података коју је кандидаткиња користила при обради резултата је адекватна. У обради података кандидаткиња је користила поступке дескриптивне и инференцијалне

статистике примјеном *SPSS* програма, а утврђени су сљедећи параметри и показатељи за:

1. коефицијенте релијабилности (*Cronbach alpha*) за све кориштене скале и субскеале;
2. карактеристике остварених дистрибуција варијабле (аритметичке средине, стандардне девијације, медијан, скјунис, куртосис), провјера ваљаности прикупљених података, те адекватности дистрибуција варијабле за кориштење намјераних статистичких техника;
3. тестирање значајности разлика аритметичких средина т-тестом (*Indipendent Simple Test*) када се ради о разликама између двије групе, те факторским анализама варијансе (ANOVA) када се ради о тестирању значајности разлике аритметичких средина у зависности од више варијабли;
4. коефицијенте корелације (*Pearson*) и тестирање њихове значајности;
5. стандардизоване величине ефеката за све тестиране односе (*Cohenov d, Eta², R²*);
6. регресиона анализа за провјеру предиктивности вриједносних оријентација у односу на критеријску варијаблу укљученост у наставу;
7. хијерархијска регресиона анализа за контролу ефеката социодемографских варијабли на поменути однос.

Све наведене методе, технике прикупљања података и статистичка обрада података увјерљиво и поуздано освјетљавају проблематику истраживања коју је кандидаткиња одабрала и воде резултатима до којих се дошло.

1. Описати и дати основне карактеристике материјала који је обрађиван, критеријуме који су узети у обзир за избор материјала.
2. Дати кратак увид у применијењени метод истраживања, при чему је важно оцијенити сљедеће:
 - a. Да ли су применијењене методе истраживања адекватне, довољно тачне и савремене, имајући у виду достигнућа на том пољу у свјетском оквиру;
 - b. Образложити евентуалне измјене првобитног плана истраживања;
 - c. Да ли је обим истраживања довољан за доношење поузданих закључака или је потребно проширити постојеће или увести нове методе;
 - d. Да ли је статистичка обрада података адекватна, ако је кориштена при обради резултата.

6. РЕЗУЛТАТИ И НАУЧНИ ДОПРИНОС ИСТРАЖИВАЊА

Кандидаткиња је резултате квантитативног истраживања представила кроз тестирање сљедећих хипотеза:

Укљученост у наставу и статусна обиљежја испитаника (тестирање посебне хипотезе 1),

Вриједносне оријентације у односу на статусна обиљежја испитаника (тестирање посебне хипотезе 2),

Вриједносне оријентације као предиктори нивоа укључености у наставу (тестирање посебне хипотезе 3).

Комисија се одлучује да представи најзначајније резултате истраживања до којих је кандидаткиња дошла у докторској дисертацији.

Урађена анализа за потребе тестирања посебне хипотезе 1 показала је да су

разлике аритметичких средина резултата с обзиром на пол испитаника статистички значајне на субскалама когнитивне ($t = 2,373$; $p = 0,018$), социјалне ($t = 5,558$; $p = 0,000$) и укупне укључености у наставу ($t = 2,916$; $p = 0,004$) у корист испитаника женског пола, а с обзиром на узраст испитаника на субскалама когнитивне ($t = 7,066$; $p = 0,000$), емоционалне ($t = 9,162$; $p = 0,000$) и укупне укључености у наставу ($t = 7,222$; $p = 0,000$) у корист испитаника основне школе.

Резултати истраживања показују да је посебна хипотеза 1 која се односи на разлике у укључености у наставу с обзиром на школски успјех испитаника потврђена у случајевима:

а) когнитивне укључености у наставу између ученика са одличним успјехом и ученика са недовољним ($MD = 5,400$; $p = 0,000$), довољним ($MD = 7,818$; $p = 0,024$), добрим ($MD = 3,001$; $p = 0,000$) и врлодобрим успјехом ($MD = 2,397$; $p = 0,001$), те између ученика са врлодобрим и ученика са недовољним успјехом ($MD = 3,003$; $p = 0,005$);

б) социјалне укључености у наставу између ученика са одличним успјехом и ученика са недовољним ($MD = 3,344$; $p = 0,000$) и добрим успјехом ($MD = 1,995$; $p = 0,005$), те између ученика са врлодобрим и ученика са недовољним успјехом ($MD = 2,135$, $p = 0,048$);

в) укупне укључености ученика у наставу између ученика са одличним успјехом и ученика са недовољним ($MD = 11,200$; $p = 0,000$), добрим ($MD = 5,011$; $p = 0,025$) и врлодобрим успјехом ($MD = 4,356$; $p = 0,043$), те између ученика са врлодобрим и ученика са недовољним успјехом ($MD = 6,845$; $p = 0,020$). Ови резултати показују да су одлични и врлодобри ученици више заинтересовани и укључени у наставу од ученика са нижим школским успјехом.

Такође, резултати показују да је посебна хипотеза 1 која се односи на разлике у укључености у наставу с обзиром на социо-економски статус испитаника потврђена у случајевима:

а) когнитивне укључености у наставу између ученика са одличним и ученика са задовољавајућим социо-економским статусом ($MD = 3,454$; $p = 0,022$), те између ученика са одличним и добрим социо-економским статусом ($MD = 1,266$; $p = 0,048$);

б) емоционалне укључености у наставу између ученика са одличним и ученика са задовољавајућим социо-економским статусом ($MD = 4,193$; $p = 0,019$), те између ученика са одличним и добрим социо-економским статусом ($MD = 1,715$; $p = 0,018$);

в) социјалне укључености у наставу између ученика са одличним и ученика са задовољавајућим социо-економским статусом ($MD = 2,710$; $p = 0,048$);

г) укупне укључености ученика у наставу између ученика са одличним и ученика са задовољавајућим социо-економским статусом ($MD = 10,357$; $p = 0,003$), те између ученика са одличним и добрим социо-економским статусом ($MD = 3,787$; $p = 0,011$). Ученици са бољим социо-економским статусом су заинтересовани и укључени у наставу, док су ученици са слабијим социо-економским статусом слабо заинтересовани и укључени у наставу.

Резултати извршене анализе за потребе тестирања посебне хипотезе 2 показали су да су разлике аритметичких средина на субскалама PVQ скалера с обзиром на пол испитаника статистички значајне на субскалама: властито одрицање ($t = 5,521$; $p = 0,000$) у корист испитаника женског пола, властито напредак ($t = 3,310$; $p = 0,001$) у корист испитаника мушког пола и отвореност за промјене ($t = 3,525$; $p = 0,000$) у корист испитаника женског пола, а с обзиром на узраст испитаника само на субскалама властитог

напретка ($t = 2,895$; $p = 0,004$) у корист испитаника средње школе и задржавања традиционалних односа ($t = 5,264$; $p = 0,000$) у корист испитаника узраста основне школе.

Дио посебне хипотезе 2 који се односи на разлике аритметичких средина на субскалама PVQ скалера с обзиром на школски успјех испитаника потврђен је на субскалама:

а) властито одрицање између ученика са одличним и недовољним ($MD = 4,735$; $p = 0,034$), те између ученика са одличним и добрим успјехом ($MD = 4,133$; $p = 0,004$);

б) отвореност за промјене између ученика са врлодобрим и довољним успјехом ($MD = 8,074$; $p = 0,047$), те између ученика са одличним и довољним успјехом ($MD = 8,334$; $p = 0,020$).

Дио посебне хипотезе 2 о статистичкој значајности разлика у просјечној изражености вриједносних оријентација мјерених скалером PVQ с обзиром на социо-економски статус испитаника потврђен је за властито одрицање у корист ученика са одличним у односу на ученике са задовољавајућим социјалним статусом ($MD = 5,896$; $p = 0,027$) и за задржавање традиционалних односа у корист ученика са одличним у односу на оне са добрим социо-економским статусом ($MD = 2,674$; $p = 0,011$).

У тестирању посебне хипотезе 3 кориштен је поступак категоријске регресије или оптималног скалирања гдје су предикторске варијабле мотивациони типови вриједносних оријентација (по PVQ), а критеријска варијабла укљученост у наставу која је мјерена на три субскале и скором укупне укључености.

Резултати извршене анализе показали су да мотивациони типови (по PVQ) као предиктори за критеријску варијаблу когнитивна укљученост у наставу:

- а) објашњавају 22,5% варијансе когнитивне укључености у наставу;
- б) вриједност за F-коэффициент статистички је значајна само за предиктор задржавање традиционалних односа;
- в) задржавање традиционалних односа као предиктор има најизраженији утицај;
- г) за један предиктор вриједности за β -коэффициент су негативне што указује да би се повећањем дисперзије у том предиктору смањила дисперзија у критеријској варијабли.

Даље, резултати извршене анализе показали су да мотивациони типови (по PVQ) као предиктори за критеријску варијаблу емоционална укљученост у наставу:

- а) објашњавају 24,9% варијансе емоционалне укључености у наставу као критеријске варијабле;
- б) вриједност за F-коэффициент статистички је значајна само за предиктор задржавање традиционалних односа;
- в) задржавање традиционалних односа као предиктор има најизраженији утицај;
- г) за један предиктор вриједности за β -коэффициент су негативне што указује да би се повећањем дисперзије у том предиктору смањила дисперзија у критеријској варијабли.

Мотивациони типови (по PVQ) као предиктори за критеријску варијаблу социјална укљученост у наставу:

- а) објашњавају 21,3% варијансе социјалне укључености у наставу;
- б) вриједност за F-коэффициент статистички је значајна само за предиктор властито одрицање и овај предиктор има најизраженији утицај;
- в) преостала три предиктора вриједности за β -коэффициент су позитивне што доказује да

би се повећањем дисперзије у тим предикторима повећала дисперзија у критеријској варијабли, али пошто у овим случајевима није статистички значајан F-коэффициент овај утицај се не може очекивати и у популацији.

Мотивациони типови и вриједносне оријентације као предиктори за укупну укљученост у наставу:

- а) објашњавају 29,5% варијансе укупне укључености у наставу што представља близу једне трећине варијансе ове критеријске варијабле;
- б) вриједносна оријентација задржавање традиционалних односа као предиктор има најизраженији утицај, а други по величини утицаја је предиктор властито одрицање;
- в) за један предиктор вриједности за β -коэффициент су негативне што показује да би повећањем дисперзије у овом предиктору дошло до смањења дисперзије у критеријској варијабли.

Резултати извршене анализе за потребе тестирања посебне хипотезе 3 потврдили су ову хипотезу у случајевима:

- а) предиктора задржавање традиционалних односа за когнитивну, емоционалну и укупну укљученост у наставу и
- б) предиктора властито одрицање за социјалну и укупну укљученост у наставу као критеријске варијабле.

Поступком категоричке регресије у осталим случајевима посебна хипотеза 3 није потврђена, односно, није се показао статистички значајним утицај осталих предиктора на ове критеријске варијабле.

Резултати извршене хијерархијске вишеструке секвенционалне регресионе анализе за потребе тестирања хипотезе 3 о утицају вриједносних оријентација, као независне варијабле, на укљученост у наставу, као зависне варијабле, уз статистичко уклањање утицаја посредујућих варијабли: пол, узраст, школски успјех и социоекономски статус породице испитаника, показали су да вриједносне оријентације могу објаснити 2,1% варијансе емоционалне укључености у наставу, 1,4% варијансе укупне укључености, 1,2% когнитивне варијансе и 1,0% варијансе социјалне укључености у наставу.

Вриједности за β -коэффициент показују да највећу снагу повезаности независне и зависне варијабле, након уклањања утицаја посредујућих варијабли, има вриједносна оријентација властито одрицање код когнитивне, социјалне и укупне укључености, а вриједносна оријентација задржавање традиционалних односа код емоционалне укључености у наставу.

Најмању снагу повезаности вриједносних оријентација са укључености у наставу, према вриједностима за β -коэффициент, има властито успјех за сваки од видова укључености и за укупну укљученост у наставу.

На основу свега наведеног, Комисија констатује да је кандидаткиња резултате истраживања јасно приказала, логично и јасно тумачила, те их је критички упоређивала са резултатима истраживања других аутора.

Научни допринос докторске дисертације кандидаткиње Емине Капић огледа се у повезивању предикторности вриједносних оријентација и укључености ученика у наставу. Ријетка су истраживања која на овај начин третирају ова два феномена и повезују их. Ранија истраживања других аутора о вриједносним оријентацијама и укључености у наставу била су усмјерен на испитивања које вриједности и вриједносне оријентације

заузимају највећи ранг, а које најмањи ранг код дјете, студената и одраслих. Такође, ранија истраживања нису била осмишљена и урађена кроз три димензије (когнитивну, емоционалну и социјалну) него се испитивала укупна укљученост у наставу. У докторској дисертацији су дате и оперативне дефиниције вриједности, вриједносних оријентација и укључености у наставу као и њених димензија (когнитивна, емоционална и социјална).

Практични допринос докторске дисертације кандидаткиње Емине Капић огледа се у томе да вриједносне оријентације које су се показале као предиктори укључености у наставу (властито одрицање и задржавање традиционалних односа) могу да се подстичу у настави кроз методе васпитног рада попут методе увјеравања и убјеђивања, методе подстицања, методе вјежбања и навикавања. Најбољи избор васпитних средстава за подстицање вриједносних оријентација властито одрицање и задржавање традиционалних односа били би: рад на моделима, играње улога, рад у малим групама, примјери из властитог и друштвеног живота, као и примјери из литературе гдје би ученици постигли свијест о властитим својствима.

Кандидаткиња је у докторској дисертацији навела и препоруке будућим истраживачима за даља истраживања. Препоруке су сљедеће: истраживање проблематике утицаја вриједносних оријентација према Олпорт, Вернон и Линзи, Рокичевој и Шварцовой студији вриједности на пол, узраст, школски успјех и социо-економски статус ученика и да добијене резултате истраживања успореде и виде које су вриједносне оријентације код ученика по којој студији вриједности доминантне. Сугерише се да се истражује и постојање разлика у нивоу укључености у наставу међу ученицима исте вриједносне оријентације с обзиром на њихов пол, узраст, школски успјех и социо-економски статус, затим, који наставни предмети ученике највише доводе до укључености у наставу и који интерактивни облици рада највише доводе до укључености ученика у наставу.

1. Укратко навести резултате до којих је студент дошао.
2. Оцијенити да ли су добијени резултати јасно приказани, правилно, логично и јасно тумачени, упоређујући их са резултатима других аутора и да ли је студент при томе испољавао довољно критичности.
3. Посебно је важно истаћи до којих нових сазнања се дошло у истраживању, који је њихов теоријски и практични допринос, те да ли указују на нове правце истраживања.

7. ЗАКЉУЧАК И ПРИЈЕДЛОГ

Докторска дисертација кандидаткиње Емине Капић под називом *Вриједносне оријентације и укљученост ученика у наставу* је њен самосталан, студиозан научно-истраживачки рад, усмјерен на педагошки проблем који се бави повезивањем вриједносних оријентација и укључености ученика у наставу. Докторска дисертација својом теоријско-методолошком основом даје значајан допринос педагошкој науци, јер представља оригиналан научни рад који даје нова сазнања о повезаности вриједносних оријентација у виду предикторности на укљученост у наставу.

Резултати квантитативне анализе и наведени закључци представљају оригинална научна сазнања и изузетно важан извор за разумијевање вриједносних оријентација и укључености у наставу. На основу увида у структуру цијеле докторске дисертације, темељито урађене теоријске разраде теме, квалитетно урађене квантитативне анализе добијених резултата истраживања, Комисија закључује да је кандидаткиња теоријско-

методолошки утемељила докторску дисертацију и дошла до изузетно важних резултата за педагошку праксу.

Комисија позитивно оцјењује докторску дисертацију *Вриједносне оријентације и укљученост ученика у наставу* кандидаткиње Емине Капић, те предлаже Научно-наставном вијећу Филозофског факултета и Сенату Универзитета у Бањој Луци да се докторска дисертација прихвати, а кандидаткињи одобри јавна одбрана докторске дисертације пред Комисијом у назначеном саставу.

Мјесто и датум:
Бања Лука и Копар,
5. 2. 2024. године

Проф. др Тања Станковић-Јанковић, редовни
професор

Предсједник комисије

Проф. др Александра Шиндић-Радић, редовни
професор

Члан

Проф. др Јурка Лепичник-Водотивец, редовни
професор

Члан